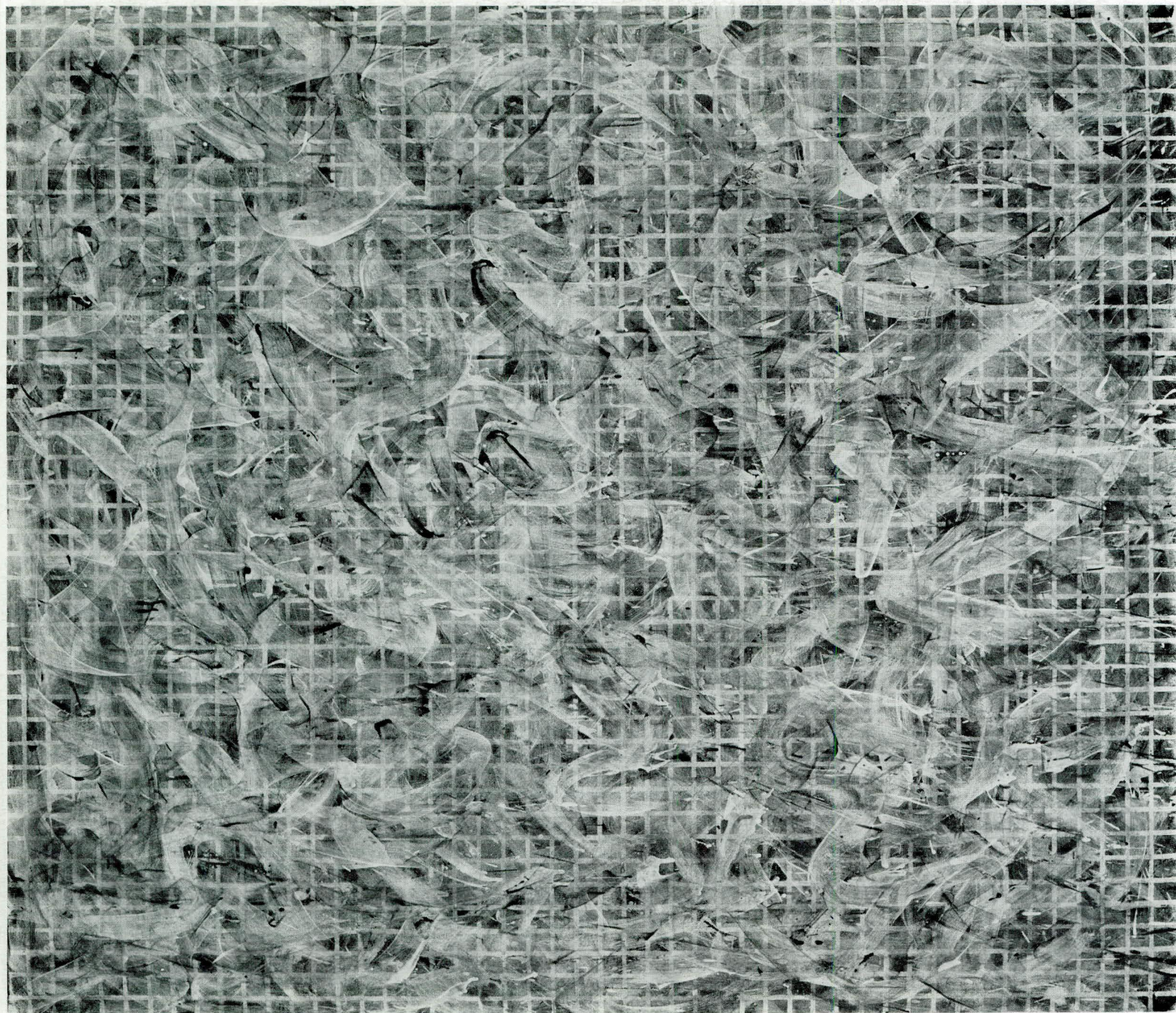
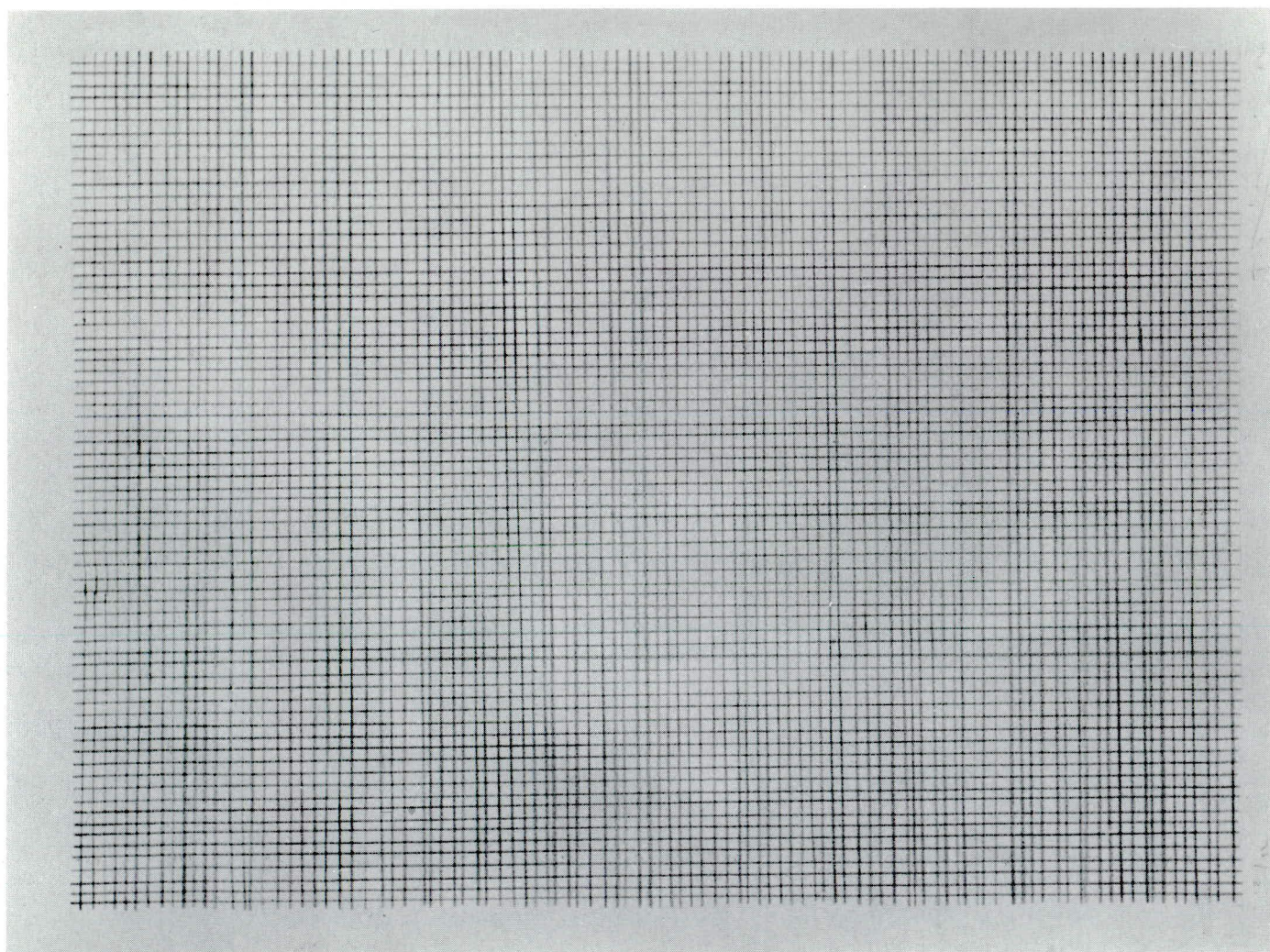
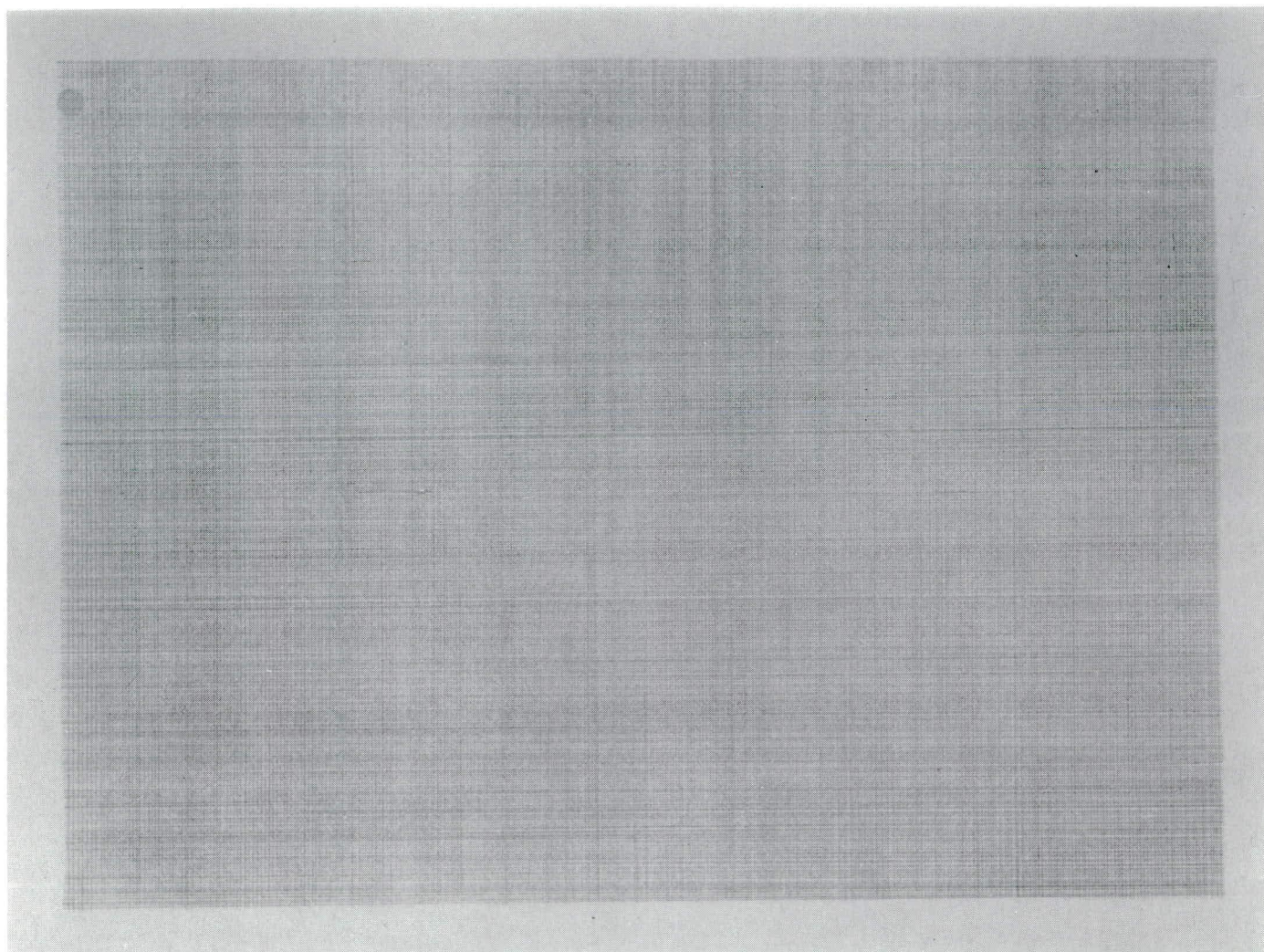

TOMAS RAJLICH

De kleine tentoonstelling die gehouden wordt in oktober -december in het Prentenkabinet van het Centraal Museum laat zes schilderijen zien van Tomas Rajlich. Hij is in Tsjechoslowakije geboren en woont al bijna tien jaar in Nederland. Op de tentoonstelling staat de recente aanwinst van het museum centraal: een schilderij uit 1976. De andere vijf schilderijen worden erbij getoond om de ontwikkeling in het werk van Rajlich rond dit schilderij aan te duiden; hieraan is uit het bezit van het museum ook nog de serie van vier litho's uit 1974 gevoegd. De tentoonstelling geeft dus een heel beknopt overzicht van de manier van werken van de kunstenaar tussen 1974 - 1978.

Het Centraal Museum volgde Tomas Rajlich sinds 1971. Zijn werk was hier voor het eerst te zien op een groepstentoonstelling van tsjechische grafici. Het vertoonde toen nog verwantschap met de tsjechische concrete kunst van de jaren zestig. Rajlich kreeg in Tsjechoslowakije een degelijke opleiding als beeldhouwer. Zijn constructieve sculpturen, die in de tweede helft van de jaren zestig op tentoonstellingen van de Praagse Club der Concretisten te zien waren, onderscheidden zich door een zeer zuivere vorm, waarachter een voortreffelijke technische bekwaamheid school. Aangekomen in Nederland heeft Rajlich zijn op de concrete structuren toegespitste problematiek in haar geheel naar het gebied van de schilderkunst, tekenkunst en grafiek verplaatst. Deze drie gebieden hangen in zijn werk met elkaar samen, maar toch spelen de verschillende materiële eigenschappen ervan een duidelijk eigen rol, die in de vormgeving van de verschillende technieken tot uitdrukking komt.

Een heldere geometrische opbouw was het uitgangspunt van de zeefdrukken, die in 1971 op de tentoonstelling van de tsjechische grafici hingen en waarvan het museum een serie van drie (een zwarte, een grijze en een witte geometrische structuur) aankocht. Maar al in die tijd was Rajlich de harde geometrische indeling van zijn grafiek, tekeningen en schilderijen door een persoonlijk handschrift aan het vervangen. Een strict meetbare structuur heeft plaats gemaakt voor een levend organisme van rasters, waarin regelmatige elementen met onregelmatige verstoringen in een subtiel evenwicht gebracht werden. Het fijne netwerk van horizontale en verticale lijnen die trefzeker uit de vrije hand waren gemaakt, had onderzoek naar de visuele werking tot doel. De nadruk lag daarbij op de lichtwaarden van de lijn in combinatie met een lichtgenueanceerde, geschilderde grond; in andere gevallen werd er een fijne mist van witte verf over de ondergrond heen gestreken. De lijnen werden dikker en aan de randen weer ijler, in enkele door de lijnen gevormde hokjes bleef het licht als het ware gevangen. De kleuren die Rajlich in deze periode gebruikte zijn heel zacht, in de tekeningen soms nauwelijks waarneembaar. In de schilderijen werd de rasterstructuur met een duidelijke vorm en kleur gedeeltelijk overschilderd met doorzichtige verf; de verf werd dan niet uitgestreken over het hele vlak, maar ieder hokje werd apart met de verf bewerkt. Op deze wijze werden spannende tegenstellingen tussen de grote vorm en de kleine structuur en tussen de vorm en het materiaal tot stand gebracht.

Ook deze periode van de kunstenaar is in het Centraal Museum vertegenwoordigd. In 1974 maakte Rajlich een serie van vier litho's in een zeer kleine oplage. Ze komen natuurlijk al door hun materiaal visueel heel anders over dan de glimmende zeefdrukken van drie jaar daarvoor. Ze hebben de eigenschappen van de vorm waarin Rajlich toen tekende.

Ze bestaan uit een heel verfijnd netwerk van lijnen uit de vrije hand. Op het eerste blad zijn de hokjes van de raster nog vrij groot, in het tweede, het derde en het vierde blad komen de verticale en de horizontale lijnen steeds dichter bij elkaar. De structuur van het laatste blad lijkt op een uit fijne vezels geweven stof.

Vanaf 1976 deed het Centraal Museum pogingen een schilderij van Rajlich aan te kopen. Door verschillende omstandigheden is dat pas begin 1978 gelukt. Het schilderij is van 1976 en vertegenwoordigt een nieuwe, meer schilderachtige periode in zijn werk. Het raster, dat de lijnstructuur vormt, wordt naar de achtergrond gedrongen. Het blijft bestaan als een soort onderbouw van het vlak waarop geschilderd wordt. Het schilderij gaat over het raster heen en onder het raster door, maar nooit te diep of te hoog. Het raster houdt het vlak in evenwicht.

Rajlich komt uit een land waarin de lyrische abstractie met de herinneringen aan landschappelijke vormen en aan de kleursymboliek heel diep in de aard van de kunst liggen. Dit heeft te maken met de symbolische en de surrealistische traditie van de tsjechische kunst. Deze kunst is eerder esthetisch en poëtisch dan ruig en agressief. Rajlich, die met de kunst van zijn geboorteland niets meer te maken wil hebben, kan aan bepaalde eigenschappen van deze traditie toch niet ontkomen. De lyrisch-esthetische waarden worden voor zijn werk bepalend juist in de periode 1975-1976, waaruit ook de aanwinst van het Centraal Museum dateert. In de schilderijen van deze periode komt de kleur duidelijk tot uiting, maar ze blijft net als het licht binnen beperkte grenzen. De kleur en het licht mogen nooit illusionistisch of expressief worden. Het gaat de kunstenaar om niets anders dan om het puur schilderen met minimale middelen.

In de verdere ontwikkeling die heel wetmatig doorloopt zet Rajlich deze beperkingen nog consequenter door; hij wil door het kleurgebruik geen makkelijke effecten teweeg brengen.

In een grijs-zwart en in een zwart-grijs schilderij uit 1977, die op de tentoonstelling hangen, is dit vernuchteren van de vorm te volgen. Dit speelt zich in de kleuropzet en in de hele materiële opzet van de schilderijen af. De materie van de verf die steeds door het lijnennet gedragen wordt bleef in de kleurenschilderijen open; nu krijgt ze een meer gesloten karakter. In het gladde, zwarte schilderij uit 1978 wordt deze verandering nog duidelijker: het altijd aanwezige raster ligt verscholen onder een compacte laag van zwarte verf. In een ander zwart schilderij uit hetzelfde jaar wordt het gladde oppervlak vervangen door verf in reliëf. Rajlich ontwikkelt een nieuwe werkmethode, hij wil breder en directer schilderen. De materie wordt benadrukt, de kunstenaar gaat tegen de esthetische elementen in.

TOMAS RAJLICH

geb. 5-3-1940 in Jankow, Tsjechoslowakije.

opleiding — 1954-1958 Kunstnijverheidsschool Praag
1958-1964 Akademie voor Beeldende Kunst
Praag

Groepstentoonstellingen

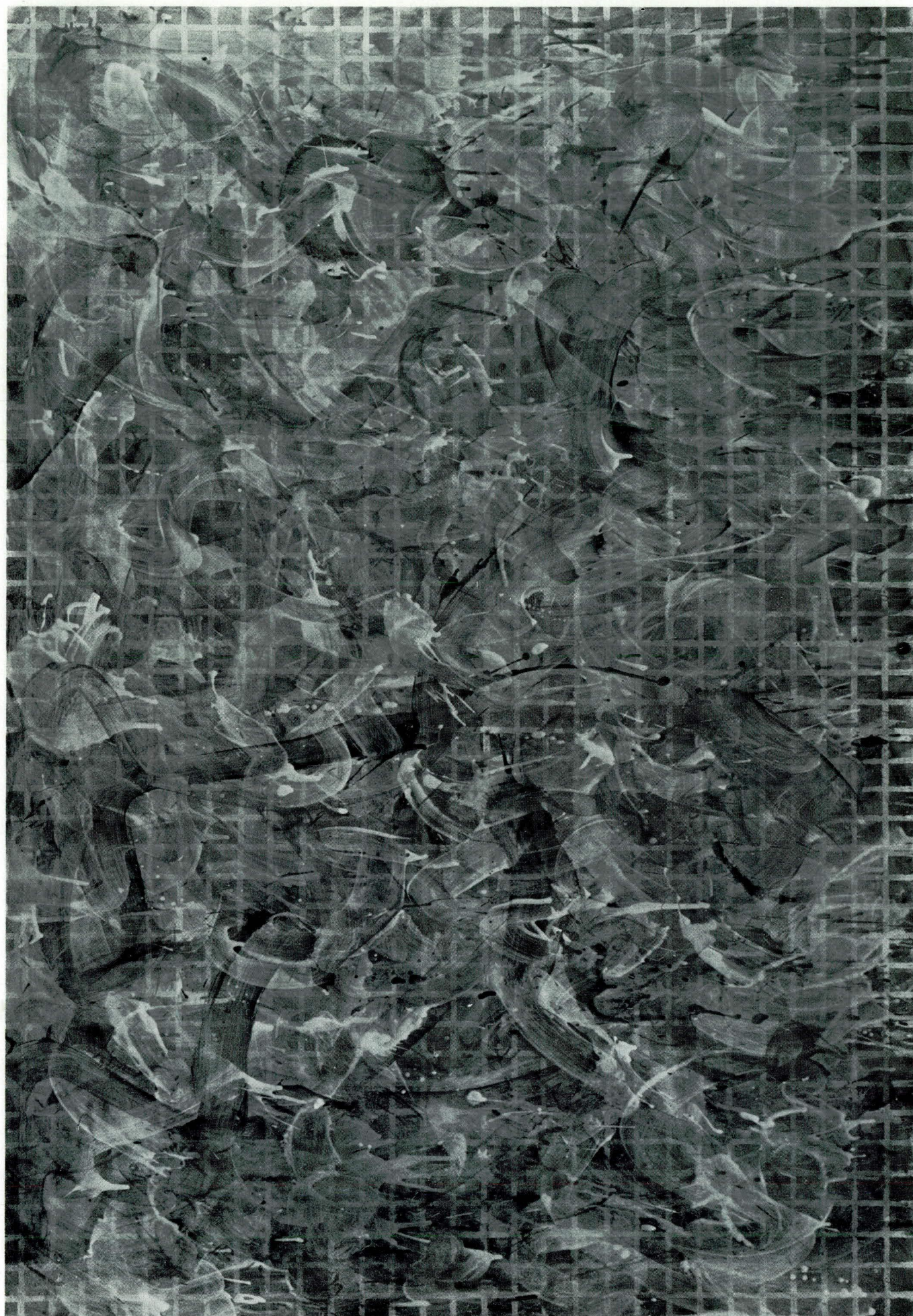
- 1971 Tsjechische grafici, Centraal Museum, Utrecht
- 1971 Haagse Kunstkring, Museum Fodor, Amsterdam
- 1973 Lof der Tekenkunst, Van Abbemuseum, Eindhoven
- 1973 8e Biennale de Paris, Musée d'art moderne de la ville de Paris, Parijs
- 1975 Fundamentele schilderkunst, Stedelijk Museum, Amsterdam
- 1975 Tekenswerk van 10 nederlandse kunstenaars, C.I.C., Gent
- 1975 Elementarformen zeitgenössischer Malerei und Zeichenkunst in den Niederlanden, reizende tentoonstelling
- 1975-1976 Betreffende het schilderen, Museum van Bommel van Dam, Venlo; Stedelijk Museum, Schiedam; Hedendaagse Kunst, Utrecht
- 1976 I Colori della pittura, una situazione Europea, Istituto Italo-latino Americano, Roma
- 1977 Trois villes — trois collections. L'avantgarde 1960-1976, Musea van Grenoble, Marseille en St. Etienne; Centre Beaubourg, Parijs
- 1978 Fracture du monochrome aujourd'hui en Europe, Musée d'art moderne de la ville de Paris, Parijs
- 1978 Bilder ohne Bilder, Rheinisches Landesmuseum, Bonn

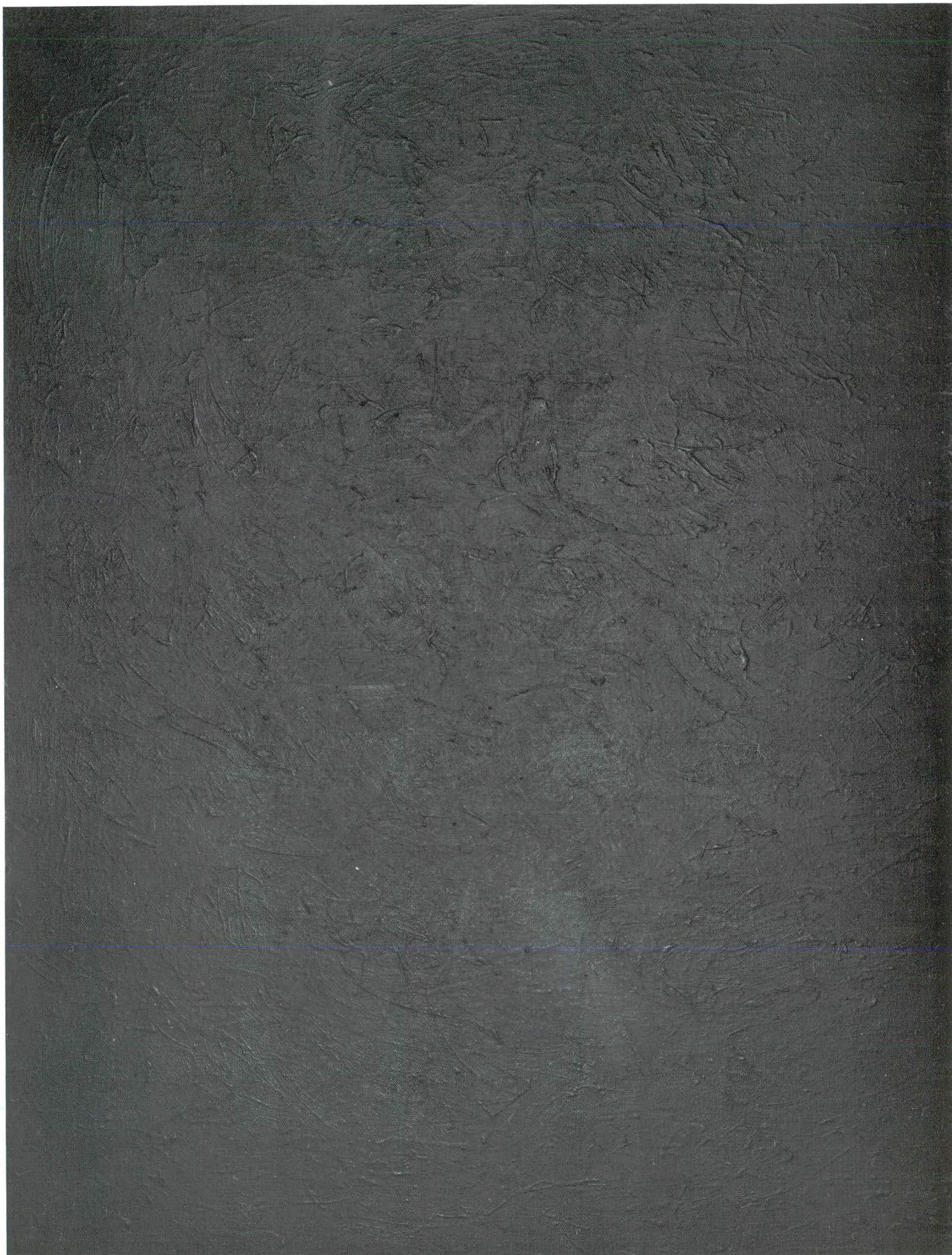
Eenmanstentoonstellingen

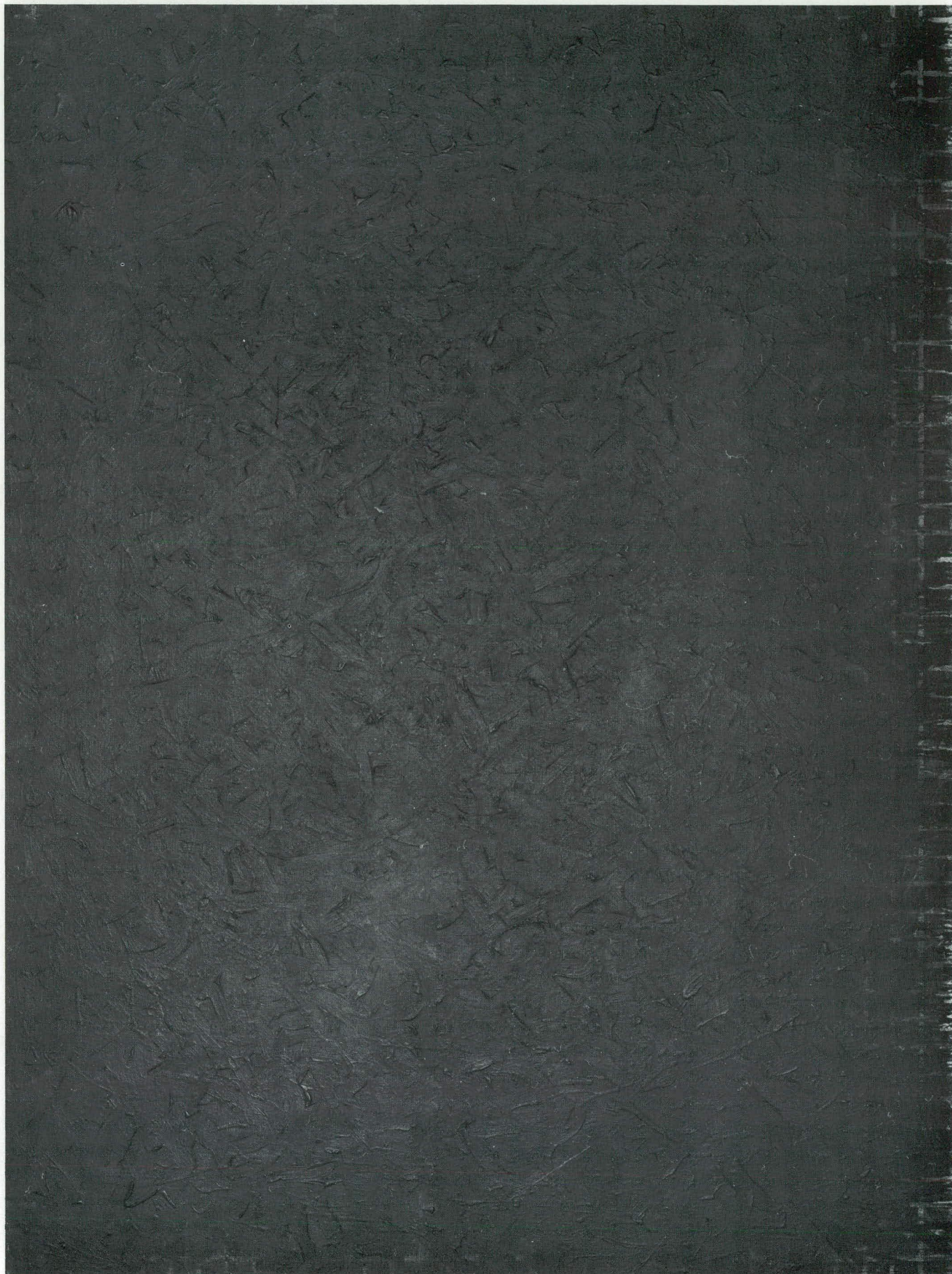
- 1969 Galerie Mladých, Praag
- 1971 en 1976 Stedelijk Museum, Schiedam
- 1971 en 1978 Haags Gemeentemuseum, Den Haag
- 1972 Galerie Haagse Kunstkring, Den Haag
- 1972 Galerie Collection d'Art, Amsterdam
- 1973 Museum Bochum, Bochum
- 1974 en 1976 Galerie Ivon Lambert, Parijs
- 1974 Galerie Seriaal, Amsterdam
- 1974 Galerie Françoise Lambert, Milaan
- 1974-1975 Galerie Art and Project, Amsterdam
- en 1976
- 1975 Groninger Museum, Groningen
- 1975 Westfälischer Kunstverein, Münster, met J. Berghuis en M. Rous

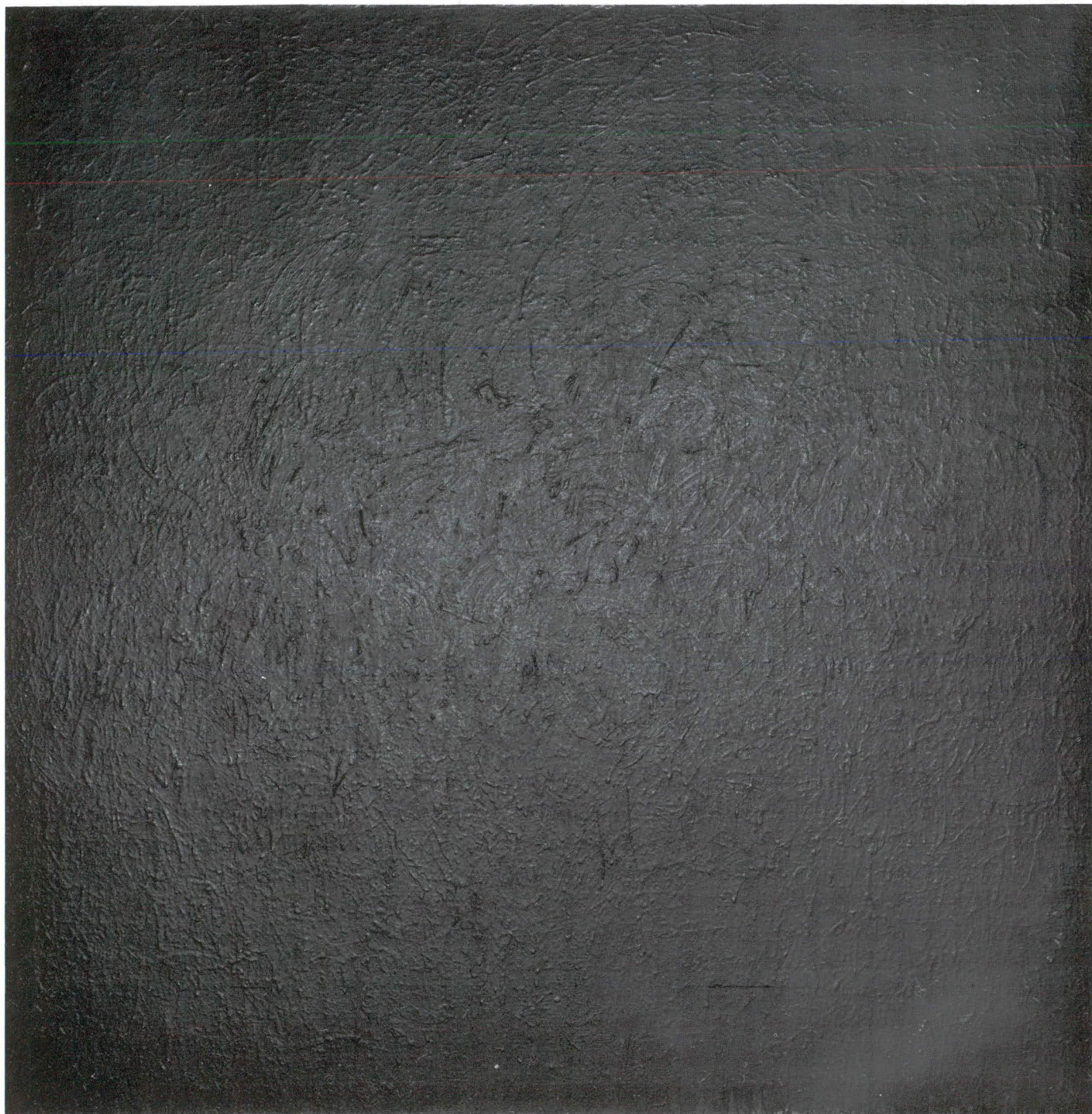
GEËXPOSEERDE WERKEN

- 1 **Compositie I-IV**, 1975, litho's, 60 x 45,5 cm, inv. nrs. 19753-19756
- 2 **Schilderij in grijs-wit**, acrylverf, 1975, 200 x 170 cm
- 3 **Schilderij in kleuren**, 1976, acrylverf, 120 x 180 cm, inv. nr. 20799
- 4 **Schilderij in grijs-zwart**, 1977, acrylverf, 180 x 180 cm
- 5 **Schilderij in zwart-grijs**, 1977, acrylverf, 130 x 180 cm
- 6 **Schilderij in zwart**, 1978, acrylverf, 160 x 150 cm
- 7 **Schilderij in zwart**, 1978, acrylverf, 140 x 190 cm

Colofon

Uitgave Centraal Museum Utrecht t.g.v. de tentoonstelling van Tomas Rjalich, oktober-december 1978

Tekst L. Brozek-Dolezal

Foto's Cor van Weele, Amsterdam, John Stoel, Groningen; Centraal Museum, Ton Hulskamp

Druk Drukkerij Elinkwijk B.V., Utrecht